

TRADUCCIÓN E TRANSMISIÓN CULTURAL: O ESPAÑOL CARA ÁS LINGUAS VERNÁCULAS INDIAS¹

Rajiv Saxena

Universidade Jawaharlal Nehru
rsaxena@mail.jnu.ac.in

[Recibido 16/03/09; aceptado 24/09/09]

Resumo

A comunicación intercultural a través da literatura non se limita só a traducir palabras senón que se lle está a dar unha maior énfase á transmisión do significado e préstaselle atención especial a un uso idiomático apropiado, a unha nomenclatura e a unha terminoloxía acordes ás necesidades e aos requisitos do produto literario. A literatura e a lingua son as dúas caras dunha mesma moeda. O problema xorde cando a literatura se ve inmersa no debate clásico dos últimos tempos de «tradución vs. creación» ou tradución «estranxeirizante vs. domesticadora».

O seguinte artigo é unha tentativa de analizar os problemas cos que nos enfrontamos ao verter textos en español cara ao hindi e de darlle a coñecer ao lector indio os matices e as facetas sociais e culturais dos costumes españois. A problemática de traducir un texto literario aumenta aínda máis cando a lingua de partida e a de chegada son de culturas alleas e totalmente distintas.

Por último, farase unha observación das últimas tendencias que tentan levar o texto aos lectores e non ao revés. Examinaremos algunhas traducións onde se lle explican ao lector os matices culturais. O obxectivo deste artigo centrarase en compartir algúns problemas prácticos cos que nos podemos atopar cando asumimos a tarefa de traducir literatura e nos atopamos coa polémica lingüística no contexto multilingüe da India.

Palabras clave: comunicación intercultural, tradución literaria, tradución español-hindí

Abstract

Inter-cultural communication through literature is not limited

¹ Tradución ó galego de Mari Seijo Rosero.

only to translating the word but more emphasis is being given on conveying meanings and special attention is applied on to appropriate idiomatic usage, nomenclature and terminology according to the needs and requirements of literature. Literature and language are the two sides of the same coin. The problems begin when literature is caught between the classic debate of decades on «translation vs. transcreation» or «foreignizing vs. domesticating» translation.

This paper is an attempt to analyze the problems of translating Spanish text into Hindi and making the Indian reader aware of cultural and societal nuances and facets of the Spanish ethos. The problematics of translating a literary work is augmented even further when the source language and the target language belong to completely different and foreign cultures.

We will conclude by deliberating on some recent trends which try to bring the text to the readers rather than vice versa. We will scrutinize some translations where cultural ethos is explained to the reader. The aim of this paper will be to share some practical problems faced while undertaking literary translations and the linguistic polemics in the multilingual context of India.

Keywords: intercultural communication, literary translation, Spanish-Hindi translation

A literatura fala da xente, da sociedade, da cultura e das súas institucións. Mais tamén, e sobre todo, representa a lingua, o medio a través do cal unha sociedade, cultura ou institución se expresa. Polo tanto, pódese afirmar con seguridade, e sen temor a contradicirse, que falar de literatura é falar de lingua. Con todo, esta sinxela afirmación tórnase problemática cando se aplica ao contexto de traducir literatura española ás linguas da India. Dentro do marco da literatura, a vantaxe máis inmediata que a escritura ofrecía foi o medio para participar no desenvolvemento do xénero literario imperante. Tal e como Roland Barthes indica: «le langage n'est jamais innocent» (Kwaku 1999:75) dende o momento no que as institucións sociais, políticas e culturais dunha sociedade se reflicten na súa lingua.

A tarefa de traducir non é simple nin se limita só a traducir a palabra, senón que cada vez estase poñendo maior énfase en transmitir o significado, e para iso préstase especial atención a empregar un uso idiomático apropiado, e unha nomenclatura e terminoloxía acordes coas necesidades e requisitos da literatura. Por conseguinte, o tradutor atópase a miúdo con problemas cando traduce un texto literario inserido nun contexto cultural.

Os problemas de traducir un texto literario aumentan aínda máis cando a lingua de partida e a lingua de chegada pertencen a culturas alleas e totalmente distintas. Un bo exemplo é intentar traducir textos literarios

españóis para un contexto multilingüe como o da India. Ranga Rao afirma que a tradución consiste en transmitir enerxía creativa, mais, «[as with] the more mundane electrical energy, the longer the distance over which it is transmitted, the greater the scope of loss» (Rollason 2006). A distancia, tanto cultural coma xeográfica entre España e o continente da India, é enorme e, deste modo, a sombra da dúbida que Ranga Rao proxecta nesta «perda» tamén é, loxicamente, grande. Mais deberíamos destacar que a India non se ve privada nin illada das culturas europeas. Gran Bretaña, Francia e Portugal tiveron o seu dominio e impacto na cultura e na civilización da India como colonizadores do subcontinente, feito que influíu de gran maneira en todo o que rodea a cultura india. Tampouco podemos esquecer a contribución dos grandes eruditos, dos indólogos consagrados e dos escritores da cultura hispana coma Octavio Paz, Juan Ramón Jiménez e outros que coa súa fascinación e interese por todo canto os rodea alumaron o mundo e enriqueceron a literatura global coas súas obras mesmo na India. Mais, a unha escala maior, a India e España mantiveron unhas culturas ricas e diversas que coexistiron de forma paralela esforzándose por tender pontes entre elas a nivel individual. As traducións directas dende o español cara ás linguas vernáculos da India foron ben escasas e estiveron orientadas, en gran parte, ao mercado. Mesmo as poucas que se fixeron utilizaron o inglés coma lingua intermedia, o que produciu unha perda dobre no proceso de transmisión. Con todo, as traducións directas de textos españois ás linguas vernáculos da India, as cales están aínda nunha fase temperá, teñen moitos problemas iniciais nos que afondaremos con detalle posteriormente.

Porén, antes de afondar neles e nos casos específicos relacionados cos aspectos culturais da tradución no contexto multilingüe da India, deberíamos observar primeiramente o marco das teorías da tradución literaria, o seu desenvolvemento e o seu impacto na psique dos tradutores que se encomendan á desafiante tarefa de asegurar que nada quede «perdido na tradución».

Modelos e teorías tradutolóxicas

Os estudos sobre tradución desenvolvéronse inicialmente coma un campo académico independente a partir das teorías propostas polo lingüista ruso Andrei Fedorov e polo estadounidense Eugene A. Nida. Con todo, os traballos e teorías posteriores fixeron que este campo se desenvolvese dende a súa etapa inicial cara a unha disciplina máis desenvolvida coa atención posta nos estudos literarios, sobre todo no impacto, na recepción e na función comunicativa de pezas artísticas literarias vistas coma o factor motivador dos estudos de tradución literaria e do papel que xogaron no proceso literario:

In recent years, the field of translation studies has become a relatively independent discipline with clearly delineated goals, i.e.

the description of translations and translation processes and the discovery of general rules for the development of models capable of explaining these phenomena (Lefevere 1978:234-235).

A teoría normativizadora da tradución explícase na coñecida obra de Eugene A. Nida e Charles R. Taber, *The Theory and Practice of Translation*. Nela defínense algunhas das prioridades fundamentais:

(1) Contextual consistency has priority over verbal consistency (or word-for-word concordance), (2) dynamic equivalence has priority over formal correspondence, (3) the aural (heard) form of language has priority over the written form, (4) forms that are used by and acceptable to the audience for which a translation is intended have priority over forms that may be traditionally more prestigious (Nida 1974:14).

A pesar disto, ningún dos enfoques normativizadores dos teóricos reparou na importancia do elemento clave da tradución: os aspectos socio-culturais. Se seguimos, polo tanto, estes enfoques normativos o problema da tradución quedaría reducido a un simple problema de traducibilidade, ignorando as condicións baixo as cales se producen as traducións. De feito, Romy Heylen sinala no seu libro *Translation, Poetics, and the Stage*:

Historical changes and the socio-cultural context of the reception of translation determine a reader's expectations, and form part of his or her notion of what constitutes translation (Heylen 1993:4).

Heylen segue a insistir en que os «normative models of translation based on absolute concept of equivalence need to be replaced by a historical-relative and socio-cultural model of translation» (1993:5).

Outro modelo cultural que se propuxo foi o que define a tradución coma un conxunto de decisións e eleccións máis ca coma un proceso mecánico no que se segue unha regra detrás doutra. Nun dos ensaios máis coñecidos de Jiří Levý titulado *Translation as a Decision Process* defínese a tradución dende un punto de vista teleolóxico dicindo que é un **proceso de comunicación** e dende un punto de vista pragmático chamándoa **proceso de toma de decisións**; un certo número de situacións consecutivas, coma os movementos nun xogo, que fan que o tradutor teña que elixir entre un certo número de alternativas, a miúdo bastante específicas. Levý propón a seguinte achega para unha teoría da tradución:

To take into account all the subsequent decisions contingent on the given choice, and hence to trace the order of precedence for

the solving of the different problems and the resulting degree of importance of various elements in the literary work, when considered from this viewpoint (Levý 1967:1171).

A pesar disto, Levý ofrece, desafortunadamente, poucas perspectivas nas motivacións que subxacen nas decisións do tradutor. Non se poden ignorar os aspectos históricos e culturais, tanto os da lingua de partida coma os da lingua de chegada. Susan Bassnett McGuire tamén o afirma:

Language then is the heart within the body of culture, and it is the interaction between the two that results in the continuation of life-energy. In the same way that the surgeon, operating the heart cannot neglect the body that surrounds it, so the translator treats the text in isolation from the culture at his peril (Bassnett 1980:14).

Os novos teorizadores da tradución literaria tamén se inclinan cara a esta tendencia a tratar a tradución coma unha negociación cultural e prefiren propoñer un modelo histórico e socio-cultural. Deste xeito, a tradución percíbese non coma un conxunto de regras, senón coma un proceso de toma de decisións; non é realmente unha cuestión de identidade ou sinonimia senón máis ben unha cuestión de diferenzas e cambios:

All translations are goal- and audience oriented, since they are not produced in a cultural vacuum... By underlining the translator's active intervention in appropriating a acculturating a foreign text, the underlying motives and the decisions which inform the translational process, it is possible to reach a better understanding of the process by which existing translations are created (Heylen 1993:25).

Tendo repasadas todas as achegas teóricas, imos facer xa unha análise histórica e socio-cultural do contexto multilingüe e pluralista da India.

Perspectiva histórica

O contexto indio ten unhas dimensións enormemente variadas e complexas. Ten as súas propias características tanto no marco histórico coma no contemporáneo. No marco histórico, observamos a imposición de diversos imperios colonizadores sobre un vasto subcontinente poboado por distintos grupos étnicos e lingüísticos caracterizados por grandes especificidades culturais, únicas e independentes a ollos dos colonizadores. Deamos primeiro unha breve visión xeral sobre a orixe lingüística da India antes de falar do papel dos colonizadores e das diversidades étnicas e culturais do país que impactaron na perspectiva e na visión do mundo que ten a súa xente.

A India ten unha grande cantidade de linguas distintas que se falan entre os distintos grupos poboacionais. Téñense identificado polo menos 800 linguas diferentes e ao redor de 2000 dialectos. A constitución da India estipulou o uso do hindi e do inglés como as dúas linguas de comunicación para o goberno central (federal). Os gobernos estatais usan a lingua propia xunto co inglés para comunicarse co goberno central. Por exemplo, o goberno central envía a información redactada en hindi e inglés ao estado de Karnataka e este comunícase á súa vez en kannada e inglés. A India ten 23 linguas oficiais. Todas elas teñen dereito a representación na *Official Language Commission* e calquera persoa que se examine ante o servizo do goberno central poderá optar por facer o exame en calquera desas linguas.

Lingua nacional vs. Lingua oficial

A primeira pregunta que nos vén á cabeza é por que a chamamos lingua «oficial» e non lingua «nacional». Se temos en conta a lingua, a demografía lingüística e a diversidade cultural da India, decidir que unha lingua sexa a lingua nacional é unha ardua tarefa para os políticos do país. O principal argumento que estes expoñen perante o parlamento é que mediante a fórmula dunha única lingua nacional quitaríaselles todo o valor emocional e sentimental aos falantes doutras linguas e que isto só levaría a unha revolta política no futuro xa que vai en contra da esencia da propia constitución. Así pois, o termo de lingua oficial creouse como un camiño intermedio e mediante consenso unánime.

Despois da independencia da India, unha das principais preocupacións políticas do país estaba relacionada co problema da lingua, así que o goberno decidiu que a lingua oficial da India sería o hindi.

...the second great issue in the constituent assembly then became the status of Hindi in relation to the regional languages. Proponents of Hindi called for its recognition as the «national» language of the country, but the representatives of the non-Hindi-speaking areas insisted that their languages were equally «national» and that if Hindi were to be recognized, it could be only as the «official» language of the union Brass 1994:62).

For internal communication within their own regions, non-Hindi speakers expected to retain the use of their own languages and the right to use English for inter-provincial communication and communication with the centre (Austin 1966:26-267).

A constitución da India utiliza o termo «lingua materna» en lugar de lingua ou dialecto. Oficialmente, o goberno central reconece 23 linguas, mais cada unha delas inclúe moitas linguas maternas. O censo da India recolle aproximadamente 200 linguas maternas distintas.

The languages and mother tongues of India are, in effect, arranged in a hierarchy of official status. At the top are the two languages, Hindi and English, recognized as Official Language of the Union. At the next level are the regional languages recognized as Official Language in the linguistically recognized states, all of which are also listed in the Eight Schedule. At the third level are those languages listed in the Eight Schedule which have no official status in any province, namely, Sanskrit and Sindhi.....At the lowest level are those mother tongue of the people which are not recognized either as Official Language of India or of any state and are not listed in the Eight Schedule. Such mother tongues were recorded fully for the first time in the 1961 census of India (Brass 1994:175-178).

Problemática do hindi

Antes da súa independencia, gran parte da India era colonia británica. Antes dos británicos, o imperio máis dominante do norte da India era o imperio Mogol. Os mogois chegaron á India procedentes de Asia central e a lingua oficial da súa corte era o persa. Estes, coma outros pobos que viviron no oeste do subcontinente, denominaron a India «Hind» ou «Hindustan», igual ca o nome do río Indo, que pasa polo actual Pakistán. Á lingua que se falaba en «Hind» chamábase hindi ou hindustani. Tanto a lingua como a escritura estaban baseadas na antiga lingua india chamada sánscrito. A maioría dos libros sagrados do hinduísmo están escritos en sánscrito e o alfabeto denomínase devanagari.

O primeiro problema foi determinar que dialecto do hindi é o «apropiado» ou «correcto», xa que ten polo menos 13 dialectos, moitos completamente distintos entre si. Hai dúas razóns que causaron que o hindi presente tantos dialectos diferentes. Unha delas está relacionada co feito de que a India se coñecese co nome de Hind en moitas linguas que se falaban dende a parte oeste do país ata Oriente Medio. Os mogois chamaban hindi a lingua que se falaba en «Hind» e tamén os indios comezaron a denominar como «hindi» as diversas linguas que tiñan. A outra razón ten que ver co período de independencia da India e co debate da súa lingua oficial. O hindi pertence á familia das linguas arias. Os falantes doutras linguas, especialmente os falantes de linguas dravídicas, ven nesta decisión un intento de borrar a súa cultura lingüística.

Despois da independencia da India, cando o hindi adquiriu a categoría de lingua oficial do país, distintos falantes de «hindi» pedían que se recoñecesen de forma oficial as súas linguas. Os falantes de maithali e punxabí tamén pediron que se recoñecese que as súas linguas son linguas diferentes do hindi. De toda a variedade de linguas «hindi», só o punxabí goza dese recoñecemento. Outras variantes do mesmo considéranse dialectos

e o seu status nos distintos estados da India non está moi claro e interprétase de diferentes xeitos segundo as partes. O hindi oficial baséase no dialecto que se falaba na rexión de Delhi-Agra cun vocabulario sánscrito. Aínda que o hindi que falan a maioría dos indios se basea neste dialecto, tamén se viu influenciado por diferentes culturas da India, sobre todo o cine hindi de Mumbai (antes chamada Bombai) no oeste do país, que emprega moitas palabras inglesas.

Como xa se dixo antes, a maioría das principais linguas da India presentan distintos dialectos e variantes, ás veces moi diferentes unha das outras. O hindi ten máis de dez variantes. O que se fala en Raxastán é distinto do que se fala en Bihar e en Himachal Pradesh. Ás veces, as distintas variacións da lingua son percibidas coma unha lingua a parte con literatura de seu. Un dos dialectos do hindi que se fala no leste do país é o maithali. Moitos dos seus falantes ven a súa lingua como unha lingua distinta do hindi. Tamén o raxastaní de Raxastán se considera, ás veces, como unha lingua diferente e non como hindi. Mais, en realidade, o raxastaní tampouco é unha lingua, senón distintas linguas tribais faladas polos pobos de Raxastán, quen as nomean segundo o nome da súa rexión.

Esta particularidade da cultura india xa foi comentada por Shanta Ramakrishana no libro *Translation and Multilingualism*:

The Indian experience also negates the myth that the pre-eminence of any one language is linked to economic dominance. Hindi happens to be the language of the economically less advanced region comprising of the States of U.P., M.P., Bihar and Rajasthan (Ramakrishana (1997:19).

A tradución durante o período poscolonial viuse coma unha gran parte do proceso de resistencia á dominación allea e foi un factor determinante na expresión da identidade cultural e na reafirmación da identidade nativa. Segundo Syed Ahmad Khan: «those who are bent on improving India should remember that the best way to do this is through the translation of all the arts and sciences into their own languages...» (Irfan Habib 1989).

Barbara Harlow tamén ve a tradución como unha «strategy of cultural resistance» (Harlow 1985:1) ou coma un código cambiante ao falar de traducións feitas en países do «terceiro mundo».

Os textos españois no contexto indio

Tradicionalmente, no contexto indio as linguas que se usaban como linguas de uso ou linguas ponte para traducir textos literarios e teóricos eran o inglés e o hindi. Coa chegada do inglés ás clases e masas máis educadas, moitas das obras internacionais máis recoñecidas estaban ao alcance da xente e líanse moito. Segundo o artigo de Paul St. Pierre, Prabhakar Machwe, coñecido tradutor, poeta e crítico, destaca que:

In Hindi there are very few people who have good equipment of foreign languages to translate them directly into Hindi. How many of them have done direct translation from French, German, Italian, Spanish, Russian, Chinese, Japanese or any other foreign language? So, mostly translations are from English or through English (*apud* St. Pierre 1997:137).

O uso do hindi suscitou moitos problemas. Os expertos seguen a estar a día de hoxe divididos no tocante a que versión do hindi deben usar. Por exemplo, o estándar español suponse que é a versión castelá aínda que existen outras variantes latinoamericanas da mesma lingua. Do mesmo xeito, na India o tradutor ten que decidir entre o hindi «purista» que está bastante sanscritizado, e o hindustani, que é considerado por moitos a lingua franca da India ademais de ser a máis falada. Persoalmente, tendo a usar o hindustani, pois ten a vantaxe de posuír o status de lingua «ascendente» segundo a xerarquía do poder lingüístico da comunidade dominante, da que xa falamos anteriormente.

Así pois, o primeiro que debe facer o tradutor é definir de xeito claro a variante lingüística que vai utilizar como lingua de chegada. Como xa explicamos, moitas linguas son dialectos do hindi ou teñen recoñecido, por parte da constitución india, o status de linguas distintas. O segundo deber do tradutor é definir o lector, e baseándose niso decidir que versión do hindi utilizará para levar un texto estranxeiro ao contexto indio.

Con todo, debido á crecente popularidade das linguas estranxeiras na India e ás melloras na súa aprendizaxe, reduciuse considerablemente o uso tradicional de linguas ponte como o hindi ou o inglés, e moitas traducións estanse facendo directamente dende outras linguas ás linguas vernáculos indias, que recibiron, ademais, todo o apoio e o estímulo de varias axencias, tanto nacionais coma internacionais.

É, precisamente, no proceso de eliminación das linguas ponte neste contexto, onde o tradutor se atopa cunha maior dificultade na encomenda de facer unha elección e de realizar ese transvasamento cultural. Tal e como Lawrence Venuti apunta:

... The inscription begins with the very choice of a text for translation, always very selective, densely motivated choice, and continues in the development of discursive strategies to translate it, always a choice of certain domestic discourses over other. Hence the domesticating process is totalizing, even if never total, seamless or final (Venuti 2000:482).

No tocante á necesidade de «domesticar» un texto e un contexto foráneo Venuti expón que:

Any communication, through translating then, will involve the release of a domestic remainder, especially in the case of literature. The foreign text is rewritten in domestic dialects and discourses, registers and styles, and this results in the production of textual effects that signify only in the history of the receiving languages and culture. The translator may produce these effects to communicate the foreign text, trying to invent domestic analogues for foreign forms and themes. But the result will always go beyond any communication to release target-oriented possibilities of meaning (Venuti 2000:485).

No contexto indio de transmisión de textos «foráneos», as traducións previas tendían, tradicionalmente, a «apropiarse» ou «domesticar» ditos textos para adaptalos ao contexto e á cultura indios. Porén, esta obsesión por domesticar vai máis aló da «inclusión dun elemento domesticador» e o lector atópase cunha tradución completamente contextualizada e «indianizada». De feito, cando o lector se atopa con esas traducións busca ese «elemento foráneo» que queda da obra orixinal, sobre todo cando se trata de creacións literarias. Un bo exemplo é a tradución do libro do escritor español García Lorca, *La casa de Bernarba Alba*, cara ao hindi, que usa o inglés coma lingua ponte. Nesta tradución, ou mellor dito, «creación», Raghivir Yadav adapta a familia dos Bernarba Alba ao contexto indio. Deste xeito, o escenario da obra sitúase nunha remota vila de Raxastán, na India, manténdose, porén, os mesmos personaxes do texto orixinal na versión «domesticada». O elemento «exótico», «bizarro» ou «foráneo» apenas está presente, creando un texto en esencia indio. A Utopía que elocuentemente propuña Venuti, que se basea no equilibrio ideal entre o «foráneo» e o «doméstico», dá como resultado unha apropiación domesticadora da obra no contexto indio máis ca unha modificación do elemento foráneo cunha color e cun sabor propios.

Con todo, se imos tratar coas traducións actuais que non usan as linguas ponte senón que se fan directamente do español ao hindi ou viceversa, o escenario cambia e os problemas cos que nos enfrontamos son outros. Ademais, hai que subliñar que, se eliminamos esas linguas de uso ou linguas ponte e facemos as traducións directamente, temos tamén moitos beneficios. O principal é que para moitos dos que nos dedicamos a este campo énos posible eliminar a bagaxe cultural da colonización. Tanto que nas nosas traducións case non existe ningunha negociación co pasado colonial nin co proceso de toma de decisións dos elementos «foráneos», «exóticos» ou «bizarros» dos textos españois e latinoamericanos no contexto indio.

O debate que mantivemos xira basicamente arredor de se lle damos ao lector un texto «domesticado» ou se deixamos intacto ese elemento «estranxeirizante» para que se sinta máis próximo ao orixinal. Deste xeito, a nova xeración de tradutores que verten directamente obras estranxeiras

cara ás linguas vernáculas indias intenta transmitir a cultura do texto aos lectores e non ao revés. Aínda que os escritores indios contemporáneos que escriben en inglés conservaron boa parte dese carácter «indianizador» nas súas obras, resulta, ás veces, unha tarefa tediosa para os estranxeiros poder entender tantos elementos culturais inseridos no texto dun xeito tan estiloso e hábil.

Por poñer outro exemplo, outra tradución contemporánea e importante sería a da obra do premio Nobel Gabriel García Márquez *Cien años de soledad*. O tradutor elixiu o «hindustani» para toda a obra. Con todo, o título traducíuse como *Ekakipan ke sau saal*. Se o analizamos en termos de «hindi puro» habería que reemprazar *saal* por *varsh*, ou dende o punto de vista do hindustani *ekakipan* debería trocarse por *tanhaeen*. O argumento que deu o tradutor foi que a palabra hindi «sanscritizada» *ekakipan* expresa o sentido de baleiro ou illamento mentres que o termo hindustani *tanhaeen* transmite por si mesmo a noción romántica de soidade. A interpretación destes conceptos, tan integrados tamén na cultura india, déixase á propia percepción e análise do lector.

Así que o tradutor ten que negociar con este proceso de toma de decisións. Despois diso, ao realizar o transvase directo dende un texto en español terá que enfrontarse coa etapa do **proceso de comunicación**. Como facer para levar a cultura española a outra tan sumamente diferente e allea coma a india? Optamos por manter intacto o elemento cultural indíxena dos textos e por ofrecer as obras como unha ollada directa á realidade española. O grao de alienación ou identificación que senten os lectores con eses textos é un asunto para os estudos empíricos, mais nós cremos que «culturizar» os lectores indios fai que sexamos fieis co texto orixinal e que creemos conciencia sobre o «outro». Do mesmo xeito en que esta dualidade do «mesmo» e do «outro» existe no proceso de deconstrución de calquera tradución, tamén existe no texto final coexistindo os dous conceptos no tecido da tradución. A lingua de chegada, o hindustani do hindi, neste contexto, resulta tamén útil na transmisión do uso do vostede (formal) coma o mesmo concepto formal do «ti» (Aap) que existe no hindustani.

Dende este punto de vista somos máis capaces de elixir entre as múltiples opcións ca os tradutores tradicionais, que estaban limitados a usar o inglés ou o hindi como linguas ponte debido á falta de capacidades lingüísticas. Por exemplo, un dos matices que perdemos nunha tradución do inglés é o concepto ambivalente de «you», que, deste xeito, adoita ignorarse e traducirse simplemente como *ti*, obviando a dita ambivalencia. Ao usar unha lingua ponte coma o inglés, o tradutor non é consciente da xerarquía dos tratamentos formais e informais e, polo tanto, traducirá mal o texto utilizando o «ti» (*you*) informal. Quixera analizar, coma un caso concreto de estudo, unha historia que eu mesmo traducín titulada *El rey se divierte* (Saxena 2005), escrita por Pedro Antonio de Alarcón (1833-1891)

e ambientada no ano 1860 durante a Inquisición española baixo o mandato do rei Carlos II de Austria, cando este contaba con só 19 anos e quería presenciar un auto xeral de fe. No texto atopamos moito o uso do tratamento formal do rei así como imaxes e símbolos propios da Inquisición española. Para o uso formal da lingua foi relativamente doado transmitir a idea de poder, prestixio e posición do rei e da súa corte empregando o hindustani, lingua que deriva do persa, que era ademais a lingua da corte dos mogois, e o hindí local que, en moitos contextos, aínda se segue a utilizar como medio de expresión formal.

Outra vantaxe que tivo usar o «hindustani» coma lingua de chegada foi que con ela era fácil comunicar ese estilo «arcaico» do español medieval, xa que a devandita lingua ten as súas orixes no persa, que, como dixemos, era lingua de uso na corte na época mogol da India. Deste xeito, a gramática e a sintaxe antigas e practicamente en desuso poderían transmitirse usando o hindustani e dándolle máis recorrencia a aquelas palabras con raíz persa.

Os aspectos culturais son os que crean maiores problemas de comunicación. Seguindo co noso estudo de caso, quixera salientar os distintos elementos culturais que se atopan na historia. Dende o primeiro parágrafo, o texto fai referencia ao desexo do rei, aínda novo, de presenciar un *Auto general de fe*. Preséntasenos, entón, o problema de como comunicarlles isto aos receptores indios, moitos dos cales non son conscientes das sutís distincións dos símbolos e das imaxes que se utilizan. Transmitir o concepto de *Auto general* é un obstáculo que cómpre ter en conta, xa que non existe unha resposta cultural similar no contexto de chegada que puidese ser análoga ou que se puidese comparar para trasladar o mesmo sentido ao lector.

Outro dos problemas cos que me topei foi o símbolo da cruz verde, que era o símbolo oficial da Inquisición Real Castelá. Como comunicar mediante o texto que era un símbolo da inquisición que usaban para converter aos «infieis» ao cristianismo? Traducir e deixar o referente como «cruz verde» no hindustani non sería suficiente. Para un tradutor, facer xustiza ao texto suporía manter todas esas imaxes culturais na lingua de chegada e poñer explicacións nas notas a pé para non romper o fío do texto orixinal. A través das notas a pé búscase un equilibrio na tarefa de «culturarizar» a o lector sen comprometer por iso o texto fonte. O texto está cheo de símbolos históricos e culturais que forman unha parte integral e unida no desenvolvemento da historia e que manteñen a esencia dunha escena tan representativa e típica deste período español. Mantiven todas esas imaxes e símbolos a través das notas a pé de páxina coa intención de que o lector apreciase e comprendese totalmente os matices e o fondo da historia, unha historia que a primeira vista semella ser unha descrición moi sinxela dun feito histórico de hai moito tempo.

As imaxes tan típicas da inquisición española coma o *brasero*, a *coroza* e o *sambenito*, *mordazas*, o canto do *Veni Creator*, etc. son todo un

reto para o tradutor á hora de transmitilas noutra lingua, sen que os receptores teñan ningún coñecemento dos aspectos históricos e socio-culturais dun importante capítulo da historia de España que mesmo vén recollido en todos os compendios da historia mundial. Todos estes tipos de textos fan que o tradutor asuma a responsabilidade de «culturar» os lectores potenciais e teña en conta a bagaxe histórica e socio-cultural destes, así coma o seu nivel de educación.

Con todo, existen determinados elementos culturais que a cultura india tamén coñece. Por exemplo, os métodos de tortura e de castigo practicados aos «infieis» tamén se utilizaron na época medieval india nas cortes reais e perante o público. Os cruces de camiños ou a *plaza*, no contexto español, usados para eventos públicos como a condena dos criminais tamén son referentes coñecidos case en todo o mundo.

Outro caso que me gustaría comentar con respecto aos aspectos culturais é outra tradución feita por min titulada *Cinco visiones críticas de España* (Saxena 2007). Como se pode deducir do título, trátase dunha colección de ensaios satíricos de autores españois. Os textos que traducín son fragmentos dunha colección de ensaios do famoso libro de Manuel Vincent, *Antitauromaquia*.

O primeiro reto co que o tradutor se atopa é encontrar un equivalente ao referente cultural da corrida de touros. Aínda que moita xente coñeza a sutileza e os detalles dun evento tan marcadamente histórico e cultural, os lectores ven estes elementos como «bizarros», «alleos» ou «foráneos».

Levar determinados conceptos a outra cultura é unha opción completamente imposible. No sur da India existe unha especie de corrida de touros que se adoita celebrar nun día concreto que sexa favorable e que vén marcado polo calendario hindi. Ese día, a xente loita cos touros só coas mans e cóllenos literalmente «polos cornos». Este evento non ten nada que ver coas «corridas de touros» españolas, que son considerada, por moitos, un tipo de arte. Dende o tradicional *traje de oro* que levan os matadores ata a típica *bandera* vermella, as *banderillas*, o *picador*, etc., todos son elementos que integran e forman parte das corridas de touros. Mesmo os movementos estilizados do *matador* co *estoque* e a *muleta* resultan demasiados típicos para poder transmitilos a outra cultura.

O primeiro texto, «El primo de Josep Pla», comeza xa co vocabulario que citamos antes. Os conceptos típicos das corridas de touros españolas teñen que entenderse para poder entender todo o espectáculo en conxunto, mesmo antes de comezar a ler o texto. O autor asume que o lector coñece eses conceptos culturais tan específicos e non fai ningún esforzo por reducir as imaxes a niveis máis comprensibles.

Este tipo de textos fai que resulte imposible «culturarlos» e provoca que sexa o tradutor quen se ocupe de «culturar» a audiencia.

O seu papel consiste en intentar transmitirle esas imaxes ao lector sen romper co ritmo narrativo do ensaio satírico.

Presentouse ante min a difícil elección de ter que «culturizar» os lectores potenciais. Sen romper co ritmo do texto, engadín, necesariamente, varios termos entre parénteses para que o lector puidese entendelo ben. Como se trataba dunha sátira foi aínda máis difícil ter que transmitir con total fidelidade o ton e o teor tan mordaz que utilizaba o autor.

O outro texto, tamén do mesmo autor, titulado «Cultura o barbarie», presentaba outra gran dificultade, xa que o autor utilizaba moitos nomes procedentes da mitoloxía antiga e dos deuses gregos. Faise referencia ao touro Apis e ao labirinto de Creta ou a como o heroe Teseo loitaba co Minotauro mitolóxico. Todos estes nomes e referentes requiren e presupoñen por parte dos lectores un nivel mínimo de educación. Ao autor non parece importarlle moito usar tantos referentes que resultarían difíciles mesmo para a comprensión dos nativos falantes de español. Trasladar o mesmo significado á audiencia india foi unha tarefa que se me fixo difícil, con todo, decidín manter todas as figuras e os referentes e facer que o lector fixese un esforzo pola súa parte para entender completamente todos os matices históricos e culturais sutilmente entrelazados nun texto que de primeiras semella ser pequeno e sinxelo.

Polo tanto, vemos que cada texto presenta distintos retos, distintos matices e distintas características socio-culturais. Para acrecentar máis a dificultade preséntasenos a tarefa adicional de ter que decidir que lingua imos usar para traducir a calquera lingua vernácula india. Como xa vimos, non abonda con dicir, neste caso, que a lingua de chegada vai ser o hindi, xa que debemos decidir que variante do mesmo imos utilizar para o noso texto. E de decidirmos usar diversas variantes do hindi, teremos que prestar atención ao contexto específico no que se usen e distinguir as «xerarquías lingüísticas» das mesmas.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- AUSTIN, Granville. 1999. *The Indian Constitution: Cornerstone of a Nation*. Oxford: Clarendon Press, 1966
- BASSNETT MCGUIRE, Susan. 1980. *Translation studies*. London: Routledge, 1980.
- BRASS, Paul R. 1994. *The Politics of India since Independence*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- HARLOW, Barbara. 1985. «From Deconstruction to Decolonization: The Political Agenda of Translation». Ponencia non publicada, Congreso da MLA, Chicago, 29 de Decembro de 1985.
- HEYLEN, Romy. 1993. *Translation, Poetics, and the Stage*. Nova York: Routledge, 1993.

- IRFAN HABIB, S. 1989. «The Introduction of Scientific Rationality in India: A Study» En *Annals of Science*, vol. 46-6, pp. 597-610.
- KWAKU A. Gyasi. 1999. «Writing as Translation: African Literature and the Challenges of Translation». En *Research in African Literatures*. Volume: a. Issue: 2, pp. 75-87, 1999.
- LEFEVERE, André. 1978. «Translation Studies: The Goal of the Discipline». En HOLMES, James S., LAMBERT, José, and VAN DEN BROEK, Raymond (eds.) *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies*. Leuven, Belgium: ACCO, 1978.
- LEVÝ, Jiří. 1967. «Translation as a Decision Process». En *To Honor Roman Jakobson III*. The Hague: Mouton, 1967.
- NIDA, Eugene A. & TABER, Charles R. 1974. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J. Brill, 1974.
- PIERRE, Paul St. 1997. «Translation in a Plurilingual Post-Colonial Context». En RAMAKRISHANA, Shanta (ed.) (1997).
- RAMAKRISHANA, Shanta (ed.). 1997. *Translation and Multilingualism: Post Colonial Contexts*. Nova Deli: Pencraft International, 1997
- ROLLASON, Christopher. 2006. *Problems of translating Indian Writing in English into Spanish, with reference to «A Married Woman» by Manju Kapur (traducido como «Una mujer casada» por Dora Sales Salvador)*. Trabajo presentado na Universidade Jawaharlal Nehru o 7 de marzo do 2006, no congreso *Writers' Meet*.
- SAXENA, Rajiv. 2007. *Cinco visiones críticas de España. Clásicos españoles en India*. Nova Deli, 2007.
- SAXENA, Rajiv:. 2005. *España cuenta sus cuentos, Literatura Hispánica en India*. Nova Deli, 2005.
- VENUTI, Lawrence. 2000. «Translation, Community, Utopia». En VENUTI (ed.) *The Translation Studies Reader*. London e Nova York: Routledge, 2000.

